

מנחם בקר

"פסקה רוח הקודש מישראל"

פתיחה

במשך מאות שנים היוותה הנבואה חלק אינטגרלי מהחיים הדתיים של עם ישראל. לאורך התנ"ך אנו קוראים על הנביאים השונים ועל השפעותיהם על האומה. מפתיע אפוא שכבר אלפי שנים אין נבואה בישראל. במאמר זה אסקור בקצרה את ההבנות השונות ביחס להפסקת הנבואה, והאם אנחנו שואפים להחזיר עטרה ליושנה ביחס לנבואה בישראל.

מבוא

הגמרא בסנהדרין מתייחסת להסתלקות הנבואה, וממנה משתמע שהנבואה פסקה כבר בתקופת הבית השני:

ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח
הקודש מישראל. (סנהדרין יא.)¹

יש כמה דרכים להסביר את טעם הסתלקות הנבואה.

לפני שנראה את שלל הגישות בנושא, נקדים כי המלבי"ם טען שהסיבה שהנבואה נחתמה אחרי חגי זכריה ומלאכי היא משום שאחרי נבואות אלו נחתם התנ"ך ולכן אין יותר צורך יותר בנביאים:

כי נביאים חדשים לא אשלח עוד, כי עתה א"צ עוד לנביאים אחרי
שראיתם שכל היעודים הרעים שנבאו הנביאים כולם באו עליכם.
(מלבי"ם זכריה א, ה)

^{*} תוספתא סוטה י"ג, ג.

¹ יש מחלוקת מתי חי מלאכי, הנביא האחרון, אך בכל מקרה רוב החוקרים מסכימים שהתנבא בתקופת עזרא ונחמיה או קצת לפנייהם, ולכן גם אם התנבא בתקופת הבית – זה היה רק בראשיתה.

אם כן, לדעת המלבי"ם, היציאה לגלות המתמשכת מוכיחה מינה ובה שהנביאים צדקו בנבואתם כך שאין צורך בנביאים חדשים שיוכיחו את העם.

עם זאת, בעיניי זו סברא בעייתית מאוד, וכפי שכבר העיר עליה יחזקאל קויפמן – רוב הנבואות שנאמרו לישראל היו אזהרות מחטאים וקריאה לחזור בתשובה ולדרך הישר – דבר שבפשטות תמיד רלוונטי, בכל דור ובכל תקופה.²

א. "אלא שאין דורו זכאי"

כיוון אחר ניתן להעלות מהמשך הסוגיא בסנהדרין:

פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכונה (כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא.

(סנהדרין יא.)³

בעיניי, יש שתי דרכים אפשריות להסביר גמרא זו: א. הלל לא יכול לקבל נבואה בגלל אנשי דורו, כפי שנראה מיד. ב. בהמשך אראה אפשרות נוספת, לפיה הבעיה אינה בקבלת הנבואה של הלל, אלא ביכולת שלו להשפיע על בני דורו – מאחר שבני דורו לא היו מקשיבים לנבואתו לו היה זוכה נבואה, לא הייתה סיבה שהוא ינבא – משום שהנבואה היא בשביל העם, וכשהעם איננו כשיר לקבל את המסרים שלה, אין סיבה שיהיו נביאים.

² בעיניי אין סיבה לטעון שנבואה הייתה רלוונטית רק בדור מסוים, משום שאם ישעיה נאלץ להזהיר את העם שלא לרצוח – "וַיִּכְּסוּ דְמַיִם מִלְּאֵוֹ: רָחַצוּ הַזְּבוּ הִסִּירוּ רֵעַ מִעֲלֵיכֶם" (ישעיהו א', טו"ט) – כנראה יש צורך להזהיר את העם בכל תקופה ובכל עת. כמובן, ניתן לטעון שאין צורך בנבואה נוספת על איסור רצח, מכיוון שישעיה כבר התנבא בנושא – אך לפי אותה לוגיקה, גם ישעיהו עצמו לא היה צריך להתנבא בנושא כיוון שהתורה כבר הזהירה על נושא זה, ואף על נושאים רבים אחרים שהתנבא עליהם.

³ בהמשך הגמרא מסופר סיפור דומה גם על שמואל הקטן.

1. קויפמן: עונש על חטא

כאמור, אפשר להסביר שהסיבה שהלל לא זכה לנבואה היא שדורו לא היה ראוי לכך, ומכיוון שכך הוא בעצמו לא יוכל להפוך לנביא. גם את הרעיון הזה ניתן להסביר בשתי דרכים:

קויפמן עצמו הציע להסביר שסיבת היעלמות הנבואה מישראל היא עונש שהקב"ה העניש את עם ישראל על חטאיו, וכמו שנאמר באיכה, "טָבְעוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ, אֲבָד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ; מַלְכָּה וְשָׂרֶיהָ בְּגוֹיִם, אִין תּוֹרָה – גַּם נְבִיאֶיהָ, לֹא מָצְאוּ חֶזֶן מֵה'" (איכה ב', ט): שלילת הנבואה היא עונש מצד הקב"ה.⁴ בפסיקתא רבתי (ל"ה) מובא רעיון דומה – "אם עולים ישראל כולם תשרה שכינה ואם לאו לא ישתמשו אלא בבת קול".

גם המלבי"ם מדגיש את צד העונש בשלילת הנבואה וכותב כך: "שלכן התעורר אור הנבואה לזרות, שזה סימן שאם שובו בתשובה תשוב אליהם הנבואה כמקדם ויגיע עת התיקון" (פירוש המלבי"ם לחגי א', ג).

לפי גישה זו, הקב"ה בוחר למנוע מעם ישראל את הנבואה בעקבות המעשים הרעים שנעשו באותה תקופה. הבנה זו הופכת את הנבואה לפריבילגיה המותנה בהתנהגות נאותה של עם ישראל. ברגע שיחרגו מ'כללי המשחק' של ה' הוא ישלול מהם זכות זו.

2. הר"ן ור"י אלבו: ירידת הדורות

הגישה השנייה להסבר מניעת הנבואה בגלל הדור היא הגישה הקלאסית' לשאלת היעלמות הנבואה, לפיה שבזמן הגלות עם ישראל 'מתרחק' מה', ולכן כבר אינו ראוי לנבואה. רעיון זה עולה בגמרא בראש השנה הדנה בתהליך סילוק השכינה:

עשר מסעות נסעה שכינה, מקראי: מכפורת לכרוב, ומכרוב לכרוב ומכרוב למפתן, וממפתן לחצר, ומחצר למזבח, וממזבח לגג, ומגג לחומה, ומחומה לעיר, ומעיר להר, ומהר למדבר, וממדבר עלתה וישבה במקומה. (ראש השנה לא.)

⁴ הרמב"ם מסביר במורה הנבוכים (ב', לב), שה' יכול למנוע את הנבואה מאנשים הראויים לנבואה. ניתן להציע שהסיבה למניעה זו מצדו של ה' היא עונש לאדם, ולכן על אף שאינטלקטואלית מגיע לאדם מסוים נבואה, ה' שולל ממנו זכות זו. באופן דומה, ניתן להציע שאותה זכות יכולה להישלל גם מאומה שלמה ולא רק מיחידים.

וכך גם בגמרא בברכות שאומרת כך:

א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל
לאביהם שבשמים. (ברכות לב:)

בגמרות הללו אנו רואים התרחקות של עם ישראל מהקב"ה וכתוצאה
מכך הסתלקות הדרגתית של השכינה מישראל.

גם הר"ן בדרשותיו אומר דברים דומים:

והסיבה בזה אצלי, כי ממשה רבנו ע"ה עד עכשיו, כל הנביאים
והחכמים זה אחר זה כדמות עלול ועלולים. וכמו שהעלול והעלולים
כל עוד שימשכו ויתרחקו מהעילה הראשונה תתמעט מעלתם, כן
העניין בחכמים ובנביאים בשווה... כי משה רבנו ע"ה היה עלול
בחכמה ובנבואה מהעילה הראשונה, כמו שהעיד הכתוב ואמר פה
אל פה אדבר בו וגו'.

(דרשות הר"ן, הדרוש השמיני, ד"ה "וזאת היא")

הר"ן מסביר שככל שהעם מתרחק ממשה רבנו, ככה באופן טבעי גם
יורדת קרבתו לקב"ה, משום שמשה הביא לקשר של העם עם
הקב"ה והוא גרם לשכינה שתשרה בישראל. לדעת הר"ן ריחוק זה הוא
טבעי והכרחי ובוודאי אינו תלוי במעשיו של עם ישראל, אלא פועל
יוצא של ההתרחקות ממשה רבנו.⁵

גם ר"י אלבו בעל ספר העיקרים מביא רעיון זה, אם כי בכיוון קצת
שונה:

וראוי שתדע שהמצא הנבואה על ידי נביא על הבלתי ראוי או בלתי
מוכן, לא יספיק להשפיע מן המקבל ההוא על זולתו אלא בהמצא
הארון והלוחות באומה... ועל כן אחר שנעדר הארון, לא היה אפשר

⁵ 'נפקא מינה' מעניינת להסברו של הר"ן היא שאנחנו לכאורה רק מתרחקים יותר ויותר
מרעיון הנבואה ככל שאנו מתרחקים יותר מימיו של משה.

שתמצא הנבואה אפילו על יד נביא על הבלתי מוכן.

(ספר העיקרים ג', יא)⁶

ר"י אלבו טוען שיש חשיבות רבה לארון וללוחות הברית, והם מסמלים את הקשר עם הקב"ה והקרבה אליו. ברגע שחפצים אלו נגנזו תם הקשר המיוחד של עם ישראל לה' וההתרחקות ביניהם גרמה להסתלקות הנבואה.

ב. השעבוד לזרים

מן הצד השני של המתרס, יש הסוברים שסיבת הסתלקות השכינה מגיעה דווקא מצידו של האדם ואינה נובעת מ'בחירתו' של הקב"ה.⁷

3. הרמב"ם והמאירי: 'שעבוד מלכויות'

הרמב"ם מסביר את סיבת הסתלקות הנבואה מהעם באופן הבא:

וכן תמצא גם שמקצת הנביאים נתנבאו זמן מסוים ואחר כך נסתלקה מהם הנבואה ולא היה הדבר תמידי מחמת מקרה שאירע וזוהי הסיבה העצמית הקרובה לסילוק הנבואה בזמן הגלות בלי ספק, איזו עצלות או עצבות יהיו לאדם באיזה מצב שיהיה יותר מהיותו עבד נשלט ומשועבד לכסילים הרשעים, אשר כללו העדר ההגיון האמיתי וכללות התאוות הבהמיות ואין לאל ידך, כך יועדנו והוא אשר רצה באומרו ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, ואמר 'מלכה ושריה בגויים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה', וזה נכון וסיבתו ברורה, כי הכלי כבר בטל.

(מורה הנבוכים [תרגום הרב קאפח, וכן בהמשך המאמר] ב', לו)

לדעת הרמב"ם, הסתלקות הנבואה איננה מקרית והיא נובעת מהשתעבדותו של ישראל לרשעים, והתעצלותו או עצבותו כתוצאה

⁶ ר"י אלבו יוצא מנקודת הנחה שאין היום אנשים שראויים לנבואה בפני עצמם, ושהבלתי ראויים לא מסוגלים לקבל נבואה משום שאין היום ארון ולוחות.

⁷ אין כאן מקום להאריך, אך שאלת הסתלקות הנבואה כמובן תלויה באופן מלא בשאלה מהי נבואה ואיך מקבלים אותה. חלק זה של המאמר יניח את קבלת הנבואה כפעולה אנושית שהאדם יכול להשפיע עליה ולעבוד בשביל לקבלה.

מהשעבוד. עם ישראל אינו יכול לעסוק באותו "הגיון אמיתי" בצורתו המקורית, ולכן אינם מסוגלים להגיע למדרגת הנבואה.

נשים לב שמהרמב"ם עולה שהסתלקות הנבואה נובעת מסיבה טכנית, ונראה שלשיטתו כאשר בני ישראל יחזרו להיות עצמאיים ולא יהיו טרודים יותר בין העמים, תחזור הנבואה.⁸

המאירי אומר דברים דומים בפירושו למסכת סנהדרין:

ולא היה שם נביא... שכל זמן בית שני היו תחת שאר מלכויות ועמדו בצרות ובתוקף מלחמות. **בית הבחירה** למאירי, סנהדרין יא.

טרדתם המתמדת של ישראל גרמה לכך שכבר אבדה להם היכולת להינבא.

4. הכוזרי על פי הרב הנזיר (הבנה ראשונה): השעבוד הרוחני

בספר הכוזרי, במהלך תיאורו של ר' יהודה הלוי את העברת מסורת ישראל לדורותיה ואת השתלשלות התורה שבעל פה, הוא אומר את הדברים הבאים:

אמר החבר כי הנבואה התמידה עם אנשי בית שני ארבעים שנה, מהזקנים הנעזרים בכוח השכינה שהייתה בבית ראשון, שהנבואה הנקנית נסתלקה בהסתלק השכינה. (ספר הכוזרי ג', סה)

לפי ספר הכוזרי, נסתלקה הנבואה מישראל רק ארבעים שנה לאחר הקמת הבית השני. הרב הנזיר (בפירושו שם) מסביר את דבריו של הכוזרי ואומר, "שמהז' ארבעים שנה, מתחיל שעבוד ישראל ורוחו תחת

⁸ כמובן, עולה השאלה האם הרמב"ם חשב שהוא עצמו הגיע למדרגה זו. לקריאה מעניינת בנושא זה עיינו במאמרו של פרופ' אברהם יהושע השל, 'ההאמין הרמב"ם שזכה לנבואה?' שנדפס בספר היובל לכבוד לוי גינצבורג למלאת לו שבעים שנה (הוצאת האקדמיה האמריקנית למדעי היהדות, ניו יורק ה'תש"ו), עמ' קנ"ט-קפ"ח (שם שמו מאוית 'העשל'). הספר נגיש באתר היברובוקס בטא (לעמ' קל"ט, עיינו בכתובת הבאה: [https://beta.hebrewbooks.org/reader/reader.aspx?sfid=36733#p=160&fitMo=\(de=fitwidth&hlts=&ocr](https://beta.hebrewbooks.org/reader/reader.aspx?sfid=36733#p=160&fitMo=(de=fitwidth&hlts=&ocr)

ההיליניות, בימי אלכסנדר מוקדון, ומאז פסק רוח ישראל המקורי הנבואי".⁹

הרב הנזיר מסביר שסיבת הפסקת הנבואה נבעה מהתפשטותה של התרבות היוונית בתקופת אלכסנדר מוקדון לתוך החברה היהודית ובכך גרמה לניתוקה של ישראל ממקורה הא-להי.

נראה שיש שתי דרכים מרכזיות להסביר דברים אלו של הרב הנזיר:

כיוון אחד הוא להסביר שתרבות יוון השפיעה רבות על עם ישראל והם בעצמם התרחקו מאוד מה' ולכן התנתק הקשר המיוחד והנבואי שהיה להם עמו. גישה זו מתאימה לגישה שהובאה לעיל במאמר זה על הנתק הטבעי שנוצר בין עם ישראל לקב"ה. הדרך השנייה להבין את דברי הרב נזיר תובא מיד, בחלקו הבא של המאמר.

ג. השינוי המחשבתי

5. הכוזרי על פי הרב הנזיר (הבנה שנייה): דחיית הפילוסופיה

את הנבואה

כאמור, לדעתי יש דרך נוספת לפרש דברי הרב הנזיר. דומה כי ניתן לטעון שדחיית הנבואה בתקופה היוונית לא הייתה רק בעקבות התרחקות רוחנית מהקב"ה, אלא גם בעקבות שינוי גישה ביחס למוסד הנבואה: התרבות היוונית הביאה עמה את החשיבה האנליטית והרציונלית וכתוצאה מכך נוצר מצב שהצורך בנבואה, קרי, קול משמיים המורה לאדם כיצד לפעול, נעשה נוכח פחות עבור האדם המודרני והוא אינו מחפש 'קיצור דרך' כזה בבואו לתקשר עם ה' ולהתנהל בתוך העולם. כתוצאה מכך מוסד הנבואה איבד ממרכזיותו.¹⁰

⁹ כידוע, יש מחלוקת מתי נבנה הבית השני: לדעת היסטוריונים רבים הוא נבנה כבר בשנת 516 לפנה"ס, ואילו מדברי חז"ל עולה שהבית נבנה בשנת 351 לפנה"ס. הפער בין הגישות מכונה 'השנים החסרות' ורבות נכתב על פער זה.

¹⁰ הגמרא במסכת בבא מציעא (נט:): בסיפור תנורו של עכנאי לכאורה מסכימה עם גישה זו. טענתו של רבי יהושע "לא בשמים היא" היא טענה שאנו לא עובדים על פי קול משמיים המנחה אותנו אלא אנו עובדים על פי שכלנו ועל פי הבנתו האנושית. אין להכמיס יותר צורך בבת קול שתצא מהשמיים ותנחה אותם. מכאן ולהבא הם רוצים לפעול בכוחות עצמם.

בעיניי הגישה הזו מסקרנת מאוד, וטומנת בחובה חידוש גדול בתחום הנבואה. הנבואה תופסת מקום משמעותי כאשר האדם מוכשר לקבל ולשמוע את דבר ה' (גם אם לא יקשיב בסופו של דבר לתוכן הנבואה), אך כאשר הסתכלות האדם על המציאות משתנה והוא פחות נזקק לקשר רציף ודיבור עם ה' – מפני שהקשר שלו עם הקב"ה נבנה יותר על בסיס אינטלקטואלי – הנבואה פוסקת.

כאמור לעיל, בעיניי אפשר להסביר כך גם את הגמרא שראינו למעלה לגבי הלל הזקן: הלל היה ראוי לנבואה, אך דורו לא היה מוכן לקבל את רעיון הנבואה ולכן לא היה טעם לתת להלל נבואה זו משום שהעם לא היה מקבל אותו כנביא. הדור לא רואה את הדברים ואת המציאות באותה דרך כמו הלל ולכן אין הוא ראוי להיות נביא של דור זה.¹¹

6. הרב קוק: ביטול יצר עבודה זרה

כיוון הסבר נוסף עולה מהגמרא המפורסמת במסכת יומא המספרת על לכידתו של יצר העבודה הזרה:

בייא בייא היינו האי דאחרביה למקדשא וקליה להיכליה וקטלינהו לכולהו צדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בין... כלום יהבתי לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן... אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דעבודת כוכבים. אמר להו נביא שדיהו בדודא דאברא וחפיהו לפומיה באברא.

(יומא סט:)

הגמרא מספרת שחכמים מבכים על כך שיצר עבודה זרה גרם לגלות ולהרג הצדיקים, ושהם אינם מעוניינים בשכר שהם יכולים לקבל מאתגר זה. חכמים מצליחים 'לתפוס' את יצר העבודה הזרה ול'נטרלו'.

הרב קוק, בספרו **אדר היקר** שכתב לזכר חמיו האדר"ת, מסביר את הסיפור באופן הבא:

¹¹ אם זה נכון, הרי שזה מראה על גדלותו הרבה של הלל: אנשי בית הלל כידוע חידשו רבות בתחום ההלכה והסתמכו על הרציונליות האנושית. דווקא משום כך אנו רואים את גדלותו של הלל שגם כאשר הוא בוחר ברציונליות הוא עדיין ראוי לנבואה ומחפש לשמוע את דבר ה'.

כדי לפתח את האהבה הא-להית בתכלית שלימותה... זאת תוכל עשות רק כנסת ישראל כשתשוב אל טבעה ואל רעננותה... אשר מאז שבטל יצרא דעבודה זרה, נסתלק כח החיים הרענן של יסוד האהבה הא-להית מן העולם...

ההשפעה הדתית כלפי אומות העולם החלה בשעה שבישראל כבר בטל יצרא דעבודה זרה... היה חסר שכינה ורוה"ק... א"כ זוהי חובתם של ישראל עכשיו, בעת התעוררות החפץ באומה לחדש הכחות הלאומיים, לשאוף גם כן לחדש את כח ההשפעה הראשונה... וזוהי הנשמה של "הציוניות" שהיא מוטלת עדיין כגולם בלי רוח חיים. (אדר היקר ג', עמ' ל"ל"א, ל"ג)

הרב קוק מסביר שביטול יצר העבודה הזרה גרם לכך שגם הנבואה תסתלק מישראל. ביטול יצר העבודה זרה גרם לניתוק עם ישראל מחייו השלמים וגרם לכך שהוא נהיה תלוי בעמים אחרים וניסה לחקות אותם. ניתוק זה מהחיים השלמים גרם להסתלקות השכינה מישראל – ודווקא הציונות – הכוח הדוחף לחדש את הנשמה הישראלית הייחודית – היא שיכולה להחזיר את עם ישראל למקומו המקורי, ואף לחדש את הנבואה.

מבט לימינו

לאור כל הגישות שראינו, השאלה המתבקשת היא לימינו – אנה פנינו מועדות? האם יש לנו כיום את הכלים להחזיר את הנבואה? האם בכלל לאדם המודרני במאה ה-21 יש צורך בנבואה?

שאלות אלו קשות מאוד ותינתנה להן תשובות מגוונות על בסיס הסברות השונות שהובאו במאמר זה, לשאלת הסתלקות הנבואה מחייו.

בעיניי, לאדם המודרני קשה לקבל את רעיון הנבואה משום שהוא רואה בו משהו ערטיילאי ומנותק מהמציאות. האדם המודרני רואה את עצמו כ'מצפן' של עצמו, ואינו רוצה לקבל 'הוראות מלמעלה' כיצד עליו לחיות את חייו. רעיון זה נכון בעיניי לא רק לגבי האתאיסט שלא מאמין בצו א-להי אלא גם לגבי האדם המאמין, שרוצה לשלוט בחייו ולהכוויןם בכוחות עצמו – אפילו בתוך 'כללי המשחק' של הקב"ה.

כדבריו של הרב סולוביצ'יק באיש ההלכה (עמ' 84-85), "הא-להים מסר את מסתורין של הבריאה - ספר היצירה - לאדם, לא רק לשם עיון בלבד, אלא לשם המשכת מעשה היצירה" - האדם רוצה לחדש וליצור בעולם בכוחות עצמו ועל פי כוחותיו האנושיים ולא להיות מובל על ידי קול 'מלמעלה'.

נקודת בוחן טובה לגישות השונות בימינו לגבי תפישת הנבואה היא היחס לבקשותיו של ריב"ז מהקיסר:

בעי מינאי מידי דאתן לך אמר ליה תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא רבן גמליאל ואסוותא דמסיין ליה לרבי צדוק קרי עליה רב יוסף ואיתימא רבי עקיבא 'משיב חכמים אחר ודעתם יסכל' איבעי למימר ליה לשבקיניה דדא זימנא והוא סבר דלמא כולי האי לא עביד והצלה פורתא נמי לא הוי. (גיטין נ:)

לפי אגדתא זו, ריב"ז יוצא משערי ירושלים ופוגש את הקיסר הבא של רומי. הקיסר מאפשר לריב"ז לבקש ככל העולה על רוחו, ובתגובה ריב"ז מבקש את יבנה וחכמיה.¹² רב יוסף מותח ביקורת על בקשה זו משום שהוא היה יכול לבקש להציל את ירושלים! הגמרא מסבירה שריב"ז חשב שבקשה על הצלת כל ירושלים תהיה מוגזמת מידי והוא יצא קירח מכאן ומכאן.

אך הסיפור לא נגמר כאן. בערוב ימיו, כשהוא כבר על ערש דווי, תלמידיו של ריב"ז באים לבקרו, ושם מתפתחת ביניהם השיחה הבאה:

וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו עולם ואם אוסרני אין איסורו עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אעפ"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם

¹² זו דרישתו העיקרית של ריב"ז, אך חשוב לזכור גם את דרישתו לשושלת רבן גמליאל ולהצלת רבי צדוק. בשמירה על שושלת רבן גמליאל הכוונה בעצם למוסד הנשיאות, שהיווה נדבך חשוב מאוד בקיום היהודי למשך מאות שנים לאחר החורבן.

ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו עולם ואם אוסרני
איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול
לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שני
דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים
אותי ולא אבכה?
(ברכות כח:)

ריב"ז בוכה משום שהוא לא יודע באיזו דרך מוליכים אותו. מדוע?
כנראה, רבם של ישראל שהציל את עולם התורה ובנה מפעל ענק של
תורה שבעל פה, לא יודע אם בקשתו הייתה נכונה: גם ביום מותו הוא
ממשיך להתחבט – רק כשיגיע לשמיים הוא יוכל לברר ולדעת האם
טעה טעות נוראה ואיומה וגרם לחורבן ירושלים, או שמא הציל את כל
עולם התורה של עם ישראל.¹³

בעיניי, סיפור זה מייצג את טבע האדם המודרני בצורה חזקה ביותר:
מצד אחד, הוא רוצה לשלוט בעתידו בעצמו, ומצד שני ללא הדרכה
א-להית הוא אף פעם לא ידע אם הוא פעל נכון וקידש שם שמיים או
שחלילה גרם להרס רב.

זו התוצאה של החיים בעולמנו חסר הנבואה: לפעול בלי לדעת
בוודאות שאנו עושים את הדבר הנכון. יש שיקראו את סיפורו של ריב"ז
וילמדו ממנו שהם מעדיפים נבואה – הם רוצים לדעת בוודאות
שהפעולות שלהם במציאות הן לרצונו של מקום.¹⁴ אך יש אחרים
שיקראו סיפור זה כמחזק את ריב"ז, ועל אף שהוא בוכה כי הוא אינו
יודע מה יהא סופו, כך האדם צריך לנהוג בתוך העולם – מתוך
השתדלותו האנושית, ולקוות שהקב"ה רואה את הדברים באותו דרך
שבה הוא ראה אותם.

¹³ אגב, גם בהסתכלות היסטורית של אלפיים שנה אחורה עדיין אין תשובה חד משמעית
בנושא. אין לדעת איך היה נראה העולם כיום אילו ריב"ז היה מבקש להציל את ירושלים.

¹⁴ כמובן, גם רעיון זה איננו וודאי ותמיד אפשר לטעון שהנביא הוא נביא שקר. אך התורה
קובעת כללים כדי שנוכל לאמת נביאים ובכך להאמין להם.

סיום

סקרתי חלק מהשיטות השונות בהסבר הסיבה להפסקת הנבואה, כאשר ההבדלים בין ההסברים השונים משפיעים גם על התשובה לשאלת חידושה העתידי של הנבואה. בעיניי נושא הנבואה בימינו לא נדון מספיק ויש עוד הרבה מה להוסיף ולחדש בנושא זה, וגם אם "לא עליך המלאכה לגמור", הרי ש"אי אתה בן חורין להבטל הימנה".